

BESLUT

2018-05-14

Dnr: 17/02454

SAKEN

Sverige idag, SVT1, 2017-09-11 och *Lokala nyheter Jämtland*, SVT1, 2017-09-11, kl. 18.30, 19.55 och 21.45, 2017-09-12, kl. 18.30 och 2017-09-14, kl. 18.30, inslag om gymnasieföreningar på en gymnasieskola; fråga om opartiskhet

BESLUT

Inslagen frias. Granskningsnämnden anser att de inte strider mot kravet på opartiskhet.

INSLAGEN

Lokala nyheter Jämtland den 11 september 2017, kl. 18.30

Inslaget var en del av en granskning av gymnasieföreningarna på en gymnasieskola i Östersund. Nyhetsuppläsaren presenterade skolan och förklarade att för att en elev ska få vara med i en förening måste denne klara ett inträdesprov, ett så kallat inval, samt att dessa kritiserats för att vara våldsamma och kränkande. Samtidigt syntes en skylt i bild där det stod "Gymnasieföreningar – Spyror och nakenhet" och en bild på en fasad med en logotyp och texten "Jämtlands Gymnasium". Sedan följde ett reportage från den namngivna skolan, i början av reportaget syntes samma bild på en fasad och samma skylt som visats när nyhetspresentatören pratade. Bland annat sades följande.

(Elev 1) – Jag tror, det stora hela kommer att vara kul, sen så tror jag att jag kommer ha svårt att klara av att se när de kräks, och verkligen stå där och proppa i dem grejor liksom, det tror jag det kom, det kommer tycka är jobbigt. (Reporter) – När gymnasieföreningarna ska ha sina inval får vi inte vara med. De är stängda för utomstående, men när vi tidigare på våren intervjuar medlemmar så får vi ändå en inblick i vad det kan handla om. [...] (Elev 2) – Alltså grejen med invalet är att, meningen med det är att du ska ha, ha liksom roligt samtidigt som det är jobbigt. Alltså det var mycket så här roliga grejer, rollspel och så här, ja men såna grejer och så här vad, vad de som håller i invalet känner för att göra.

Eleven sa sedan att något de alltid har vid invalet är den så kallade "Kobben". Reportern förklarade att detta är en äcklig sörja som eleverna ska dricka, eleven

sa att den till exempel består av bland annat surströmming och kaviar men att receptet varierar. Sedan sa reportern följande.

Men så finns det också andra introduktionsriter som man inte vill prata om. En killförening har som tradition att låta de nya medlemmarna sitta i flera timmar med förbundna ögon och lyssna på en och samma låt. Dessutom blir de avduschade i kallt vatten för att sedan gå in naken i ett rum där det sitter både äldre medlemmar men också tjejer från en annan förening. Där inne ska de sedan låtsas göra olika saker, som att till exempel spela tennis, och tjejerna, ja de ska måla av de nakna killarna.

Ett par elever svarade därefter på frågor om den beskrivna introduktionsriten. Reportern sa att föreningarna har olika traditioner men att de elever de pratat med, oavsett om det handlade om att bli avmålade nakna eller om en fysiskt hård dag, varit överens om att de ville att invalen skulle vara kvar. Elever sa att upplevelserna, trots att de haft ångest tidigare, var något de såg tillbaka på med glädje och som de tyckte var fint och stärkande. Reportaget avslutades med att reportern uppmanade tittarna att höra av sig med sina personliga erfarenheter och åsikter om invalen. Avslutningsvis sa nyhetsuppläsaren följande.

Och i morgon fortsätter vi att granska gymnasieföreningarna.

Lokala nyheter Jämtland den 11 september 2017, kl. 19.55 och 21.45

Inslaget den 11 september 2017 kl. 19.55 var en förkortad version av det tidigare inslaget och avslutades med att nyhetsuppläsaren sa att mer material, bland annat en intervju med skolchefen och vad han hade att säga om invalen, gick att hitta på Sveriges Televisions (SVT) webbplats. Inslaget den 11 september 2017 kl. 21.45 var i stort sett likalydande med inslaget den 11 september 2017 kl. 18.30.

Sverige idag den 11 september 2017

I påannonseringen sa programledaren att gymnasieföreningarna i Östersund fått kritik på grund av invalen samt att de stänger ute elever. Inslaget inleddes sedan med att programledaren gav en närmare presentation av gymnasieskolan som nämndes i de tidigare inslagen samt förklarade vad gymnasieföreningar är för något och att SVT inlett en granskning av dessa. Sedan sändes en förkortad version av det reportage som sändes i *Lokala nyheter Jämtland* kl. 18.30.

Efter reportaget diskuterade programledaren med den reporter som varit med i reportaget. De pratade om gymnasieföreningarna, invalen till dem och på vems ansvar invalen egentligen ligger. Bland annat följande sades.

(Programledare) – Förutom de här invigningsriterna, som man kan se som problematiska, vad är annars problemet med de här föreningarna? (Reporter) – Ja men det är ju just att de är slutna, att det är bara ett fåtal elever som får vara med och många vill ju faktiskt vara med i de här föreningarna, de är väldigt attraktiva, det är en statusmarkör att få vara med. De har mycket roligt, mycket gemensamma fester och så vidare, men så är det många vi har pratat med som kanske har velat vara med men som inte får och som det givetvis är jättejobbigt för dem, och det här går ju också stick i stäv med vad skolan står för. Skolan ska ju vara en plats för alla, allas lika värde, alla ska ha chans till det mesta som finns inom skolan men så har man de här föreningarna

som är så exklusiva och så, och så som väljer bort så pass många som man gör. (Programledare) – Men hur hanterar skolan det här då, för det är som du säger, det här är ju ändå en gymnasieförening, så, men hur hanterar skolan de här frågorna? (Reporter) – Ja, genom åren har det varit mycket kritik mot de här föreningarna och inte minst just för att man väljer bort så många, så lärare och annan personal har ju i många år fört fram kritiken just för att det går stick i stäv med vad skolan står för. Skolledningen säger nu till oss att om man tittar på det här med invalen så sker ju de utanför skoltid och därmed så är de inte skolans ansvar, det är föräldraansvar pekar man på, det är den andra vuxenvärlden som ska ta ansvar för det och när det gäller urval då pekar man på att, ja det att det är föreningen själv som har bestämt det här och där med så är det också föreningens ansvar. Så egentligen kan man säga att skolan kanske inte tar så mycket ansvar för det här utan man pekar i stället mot föreningen själv och mot föräldraansvaret. (Programledare) – Just det, men ni har ju gjort flera reportage om det här så det kan man gå in och följa på, framförallt, SVT Nyheter Jämtlands webb.

Lokala nyheter Jämtland den 12 september 2017, kl. 18.30

I inslaget framgick att det inte var en självklarhet att en elev som ville vara med i en gymnasieförening fick det och att detta skapade ett utanförskap. Elever intervjuades och berättade om bland annat sammanhållningen inom föreningarna och att det var jobbigt att behöva säga till andra elever att de inte fått plats i föreningen. Inslaget avslutades med att reportern bad tittarna höra av sig med sina egna erfarenheter och att nyhetsuppläsaren sa att det fanns mer att läsa och fler inslag på SVT:s webbplats.

Lokala nyheter Jämtland den 14 september 2017, kl. 18.30

Inslaget påannonserades på följande sätt.

Elevhälsan varnar för gymnasieföreningarna på [namngiven skola] i Östersund.

Nyhetsuppläsaren sa sedan att lärare och elevhälsan ansåg att föreningarna stred mot skolans arbete med allas lika värde, att de slagit larm om detta i flera år och att de ansåg att elever både i och utanför föreningarna farit illa.

I reportaget som sedan visades intervjuades bland annat en skolsköterska och en kurator. De berättade bland annat att många elever led av psykisk ohälsa på grund av den kultur som gymnasieföreningarna står för och det omfattande festande föreningarna bidrog till. Bland annat sa reportern följande.

Ja, inom elevhälsan har man under åren mött många elever som på något sätt farit illa av den kultur som gymnasieföreningarna står för. Elever som blivit bortvalda, elever som mått dåligt efter de förnedrande invalen och de slutna festerna.

Det sades även att samtliga sex fackförbund som fanns representerade på skolan i flera år försökt få skolledningen att agera. En lärare sa bland annat följande.

Vi har tagit upp det varje höst när vi vet att de här invalen är, och återigen liksom ställt frågan, eller ifrågasatt om det är förenligt med skolans värdegrund att de här finns. Och, nej men vi har fått samma svar, där rektorena ska gå ut och prata med de här gymnasieföreningarna och där man på något vis ska bygga upp någon form av dialog

eller förtroende för, ska vi säga de här verksamheterna som förekommer men det är just det där att man följer inte upp sen vad det är som har hänt och där det återigen kommer de här berättelserna om, vad ska vi säga, förnedring, kränkningar, sexuella trakasserier, och då kommer ju frågan återigen liksom upp på bordet.

Nyhetsuppläsaren sade sedan att skolledningen var väl medveten om kritiken och att de skulle bryta det särskilda avtal de haft med gymnasieföreningarna. Samtidigt visades en skylt där det stod "Gymnasieföreningar – Inte skolans ansvar".

Förbundschefen för Jämtlands gymnasium intervjuades sedan och sa sammanfattningsvis att det inte var skolans ansvar att reglera hur föreningarna drivs och att ansvaret i stället låg på föreningarna själva och föräldrarna samt att skolan inte kunde styra elevernas fritidssysselsättningar. Nyhetsuppläsaren sa att i och med att avtalet mellan skolan och föreningarna bröts skulle föreningarna inte längre ha formell rätt att ha möten i skolans lokaler.

Det sades avslutningsvis att skolan även i fortsättningen skulle ha elever som mår dåligt över att de blev bortvalda men att inte heller det var skolans ansvar. Förbundschefen upprepade då att föreningsverksamheten inte ingår i skolverksamheten utan står på egna ben. Slutligen frågade nyhetsuppläsaren tittarna om var de tyckte ansvaret för föreningarna låg samt upplyste om en chatt som startade efter inslaget där tittarna kunde diskutera granskningen av gymnasieföreningarna tillsammans med redaktionen.

ANMÄLNINGARNA

Anmälarna anser att inslagen var partiska då SVT bara visat en sida av myntet i en komplex fråga.

En anmälare anser att gymnasieföreningarna framstod som en plåga, ett samhällsont och en besvikelse i samhället. De som intervjuats blev ledsna och besvikna då inslaget redigerades dåligt och till de intervjuade ungdomarnas nackdel. Anmälaren anser även att andra i kommentarer på internet skrivit att de inte sett eller vetat något sen innan men att de tack vare SVT:s inlägg är emot gymnasieföreningarna och anser att de borde läggas ner och är väldigt elaka.

En annan anmälare anser att det i inslagen riktades mycket kritik mot gymnasieskolan som inte fick komma till tals förrän fyra dagar efter de första inslagen sändes. Detta gav allmänheten en osaklig bild som skadade förtroendet för skolan. Reportrarna har dessutom tagit sig in på skolan utan tillstånd från skolledningen och intervjuat minderåriga elever, enligt eleverna själva, under falska förespeglingar.

PROGRAMFÖRETAGETS YTTRANDE

SVT har getts möjlighet att yttra sig över inslagen och anser att de överensstämmer med kraven på opartiskhet och saklighet. SVT anför i huvudsak följande.

Gymnasieföreningar började dyka upp i slutet av 1800-talet. Många av dem anknöt till de högre allmänna läroverken. Uppgifter från Kungliga biblioteket, där 80 föreningar finns presenterade, visar att de var spridda över hela landet. Föreningarna var helt och hållet elevstyrda. De var slutna och exklusiva, alla fick inte vara med. Och de innehöll ”kamratfostran”, det vi i dag kallar pennalism. Genom åren har gymnasieföreningarna försvunnit från många städer men i ett fåtal lever de kvar, bland annat i Sundsvall, Härnösand, Västervik och Östersund. Den sistnämnda har utmärkt sig med att ha kvar flest antal föreningar. Där fanns hösten 2017 tio starka och högst livskraftiga föreningar. Av den anledningen kallas Östersund ibland för ”gymnasieföreningarnas stad”.

De anmälda inslagen var de första publiceringarna i en längre granskning som SVT Nyheter Jämtland gjorde om gymnasieföreningar. Inslagen handlade om de gymnasieföreningar som fanns på en skola i Östersund och de ”inträdesprov” eller ”invalningsriter” som den elev som ville vara med i en gymnasieförening behövde gå igenom. I inslagen intervjuades elever på skolan, som också var medlemmar i olika gymnasieföreningar, om ”inträdesproven”. Det framgick att ”invalningsriterna” som de unga gick igenom kunde handla om allt från att göra armhävningar och spela rollspel till att dricka en sörja av surströmming, fil och kaviar i stora mängder eller kläs av naken inför sina skolkamrater och målas av med förbundna ögon.

Redaktionens avsikt var att låta ungdomarna själva berätta om och reflektera över gymnasieföreningarna. Alla medverkande elever har inför publicering fått ta del av vilka delar av intervjuerna SVT har tänkt använda. Eleverna fick också möjlighet att backa ur eller ändra sina uttalanden. Detta skedde också i några fall.

I inslagen som sändes den 11 september 2017 kl. 18.30 och 21.45 framgick tydligt att inträdesproven som gymnasieföreningarna hade var olika ”krävande” och att eleverna tyckte att invalen var någonting positivt som man vill ska vara kvar.

Inslaget som sändes den 11 september 2017 kl. 19.55 var kortat för att passa en fem minuter lång nyhetssändning. Där fanns inte alla röster med som hördes i det längre inslaget. Det framgick dock direkt efter inslaget att det var en del av en större satsning och att mer material fanns att tillgå på SVT Nyheter Jämtlands webbplats.

SVT kan inte finna att skolan, i de nu anmälda inslagen, var en så klart utpekad och kritiserad part att ett bemötande enligt kravet på opartiskhet krävdes. Som framgår fanns även en intervju med skolchefen som publicerades på SVT

Nyheter Jämtlands webbplats redan den 11 september 2017. Där framgick hur skolan såg på problematiken. Även i *Sverige idag* berättade programledaren att det fanns fler artiklar att läsa på nyhetswebben. I *Sverige idag* intervjuades också den SVT-reporter som gjorde granskningen direkt efter inslaget, på en fråga från programledaren redogjorde hon för hur skolan ställde sig.

SVT vill i sammanhanget peka på att de nu anmälda inslagen var första delen i en pågående granskning av gymnasieföreningarna. Det framgick också direkt efter sändningarna den 11 september 2017 kl. 18.30 och 21.45 när programledaren i sin avannonsering sade: ”Och i morgon fortsätter vi att granska gymnasieföreningarna.” När SVT Nyheter Jämtland fortsatte publiceringen av sin granskning och kritik riktades mot skolan fick också skolchefen bemöta den i samma inslag.

AKTUELL BESTÄMMELSE

SVT ska utöva sändningsrätten opartiskt samt med beaktande av att en vidsträckt yttrande- och informationsfrihet ska råda i televisionen (13 § i sändningstillståndet). Kravet på opartiskhet innebär enligt granskningsnämndens praxis att om allvarlig kritik riktas mot en klart utpekad part ska den kritiserade få bemöta eller kommentera kritiken. Som regel ska detta ske i samma program eller inslag.

Av betydelse för bedömningen är också bestämmelsen om att SVT ska stimulera till debatt, kommentera och belysa händelser och skeenden (8 § i sändningstillståndet). Denna skyldighet innebär enligt granskningsnämndens praxis att ett program eller inslag kan ha en kritisk infallsvinkel utan att strida mot kravet på opartiskhet.

GRANSKNINGSNÄMNDENS BEDÖMNING

Granskningsnämnden prövar om innehållet i sända program följer de regler och villkor som gäller för sändningarna. Det ingår inte i nämndens uppgifter att pröva omständigheterna kring tillkomsten av ett program. Vad anmälaren tar upp om att reportrarna tagit sig in i den aktuella skolan utan tillstånd lämnas därför utan åtgärd.

Inslagen var en del av en kritisk granskning av bland annat invalen till de gymnasieföreningar som fanns på en skola i Östersund. Inslagen i *Lokala nyheter Jämtland* den 11 och 12 september innebar visserligen negativ publicitet för skolan men den huvudsakliga kritiken i dessa inslag var enligt nämndens mening riktad mot föreningarna. Mot den bakgrunden samt att skolans uppfattning kom till uttryck i inslaget i *Sverige idag* och i inslaget i *Lokala nyheter Jämtland* den 14 september friar nämnden samtliga inslag. De strider inte mot kravet på opartiskhet.

Detta beslut har fattats av Kristina Ståhl, Jan Holmberg, Clas Barkman, Berivan Yildiz, Staffan Dopping, Gunnar Springfeldt och Bo-Erik Gyberg efter föredragning av Jenny Grass.

På granskningsnämndens vägnar

Kristina Ståhl

Jenny Grass

Originalhandlingen med namnunderskrifter förvaras hos myndigheten.